

Stina Fallberg Sundmark: *Teologi för praktiskt bruk. Frälsningshistoriska perspektiv på Summula av Laurentius av Vaksala*. Artos & Norma Bokförlag, Skellefteå 2014. 243 s. English summary ISBN 978-91-7580-676-1.

Teologen och medeltidshistorikern Stina Fallberg Sundmark undersökte i sin doktorsavhandling 2008 sockenprästernas sjukbesök i samband med dödsberedelsen och den sista smörjelsen under svensk medeltid. I den här recenserade boken har hon djupstuderat en handbok med titeln *Summula* för vanliga sockenpräster. Den finns bevarad i åtta mer eller mindre fullständiga handskrifter på universitetsbiblioteket Carolina i Uppsala och består av tjugo kapitel. Författaren har särskilt använt sig av den mest kompletta handskriften UUB C 64. Hon citerar originaltexterna på latin i de många och utförliga noterna.

Summula sammanställdes under tidigt 1300-tal av dekanen vid Uppsala domkyrka, Laurentius Olavi, som ofta gick under namnet Laurentius av Vaksala. Handboken ger noggranna föreskrifter om hur prästerna skulle leva och utföra sina ämbetsplikter. Fallberg Sundmarks målsättning är att studera betydelsen av den kristna frälsningshistorien ”för den enskilde sockenprästens levnadssätt och plikter gentemot Gud och sockenborna under svensk medeltid” (s. 9). Prästen skulle alltså tjäna både lekfolket och Gud. Med frälsningshistorien avses ”relationen mellan Gud och människa, från den inledande skapelsen och syndafallet till försoningen, domen och det slutgiltiga skådan-det” (s. 37). Prästen hade sin uppgift som medarbetare inom Guds plan att återföra människorna till sig.

Summula hänvisar till citat ur Bibeln, ett större antal kyrkofäder i urkyrkan och den kanoniska rätten som gällde inom den romersk-katolska kyrkan. Den första delen av denna handbok tar upp föreskrifter om prästernas livsföring som är grundade i den kanoniska rätten. Deras liv skulle präglas av måttfullhet inte minst i fråga om mat och dryck. Därigenom undvek de frosseri och dryckenskap som skulle leda till att prästerna vände sig bort från Gud. Det kunde i sin tur

leda till förbund med djävulen. Fastan var en god kraft mot demonernas frestelser. Överflödet var den stora faran i livsföringen, och det gällde även prästens klädedräkt. Andra faror var girigheten efter pengar och otukten. Mot den senare ställdes kyskheten. Prästen fick inte i enskildhet lyssna till en kvinnas bikt, utan det skulle finnas en ärbär följeslagare med vid detta tillfälle. Fallberg Sundmark sammanfattar prästernas levnadsregler med att ”de skulle leva ärbart och värdigt, kyskt, måttfullt, med en balans mellan sitt yttre och inre, med vishet, gästfritt och nyktert” (s. 14f). På detta sätt skulle de kunna vara goda förebilder för sockenborna. Det skedde även genom att de utförde barmhärtighetsgärningar i form av gåvor till de behövande och genom gästfrihet.

Den senare delen av *Summula* lämnar föreskrifter om den katolska allmänliga tron och de prästerliga ämbetsplikterna i form av undervisning, predikan, mässan, tidegården med böner och sång sju gånger under ett dygn. Därtill kom prästens förvaltning av de sju katolska sakramenten som utgörs av dopet, konfirmationen, boten med tillhörande bikt, prästvigningen, äktenskapet, nattvarden och den sista smörjelsen. Konfirmationen och prästvigningen utfördes endast av biskopen medan de övriga sakramenten ingick i sockenprästens uppgifter. *Summula* beskriver ingående sakramentens olika funktioner. Genom sakramenten skulle djävulen hållas på avstånd efter syndafallet. Detta framgick extra tydligt vid dopet. Det föregicks av exorcism genom att prästen blåste på dopkandidaten och med sin hand tecknade korsets tecken på pannan och hjärtat. Välsignade saltkorn skulle dessutom läggas i munnen och bröstet skulle smörjas med olja. Även botens sakrament, som består av ånger, bekännelse och botgöring, var ett verksamt medel mot djävulens angrepp på människorna. Prästens undervisning skulle bygga upp en kollektiv kunskapsbank bland församlingsborna. Den bestod av Herrens bön, Ave Maria och den apostoliska trosbekännelsen på folkspråket. I sin undervisning skulle prästen visa ödmjukhet och undvika högmod i förhållande till sockenborna.

För en kulturhistoriker är det av stort intresse att kunna få inblickar i livsföringen under medeltiden. Särskilt på lokal nivå är den svår att dokumentera på grund av fragmentariskt källmaterial. Även om *Summala* inte beskriver praxis utan idéer och föreskrifter, så ger den ändå en uppfattning om vad som kunnat ske ute i socknarna vid kontakterna mellan prästen och församlingsborna. Det kunde ha varit värdefullt med illustrationer från bl.a. medeltida kyrkomålningar i Fallberg Sundmarks bok, i likhet med vad som förekom i hennes doktorsavhandling 2008. Nu får läsaren nöja sig enbart med omslagsbilden från Öja kyrka på Gotland. Författarens undersökning är totalt sett grundligt genomförd och kan rekommenderas för alla medeltidsintresserade.

Anders Gustavsson, Oslo universitet/Henån

Krigets barn. I Finland – till Sverige.
Nelli Laitinen & Pia Lindholm (red.).
Svenska litteratursällskapet i Finland/
Bokförlaget Atlantis, Helsingfors/
Stockholm 2014. 111 s., ill. ISBN 978-
951-583-276-4 / 978-91-7353-695-0.

Det är 70 år sedan andra världskriget tog slut, men fortfarande krigas det i länder som inte ligger alltför långt borta sett från vår horisont.

Svenska litteratursällskapet i Finland har gett ut en liten bok, som egentligen är tänkt för skolbarn, för att påminna om hur finländska barn upplevde kriget. Det är en bra påminnelse även för vuxna, som kanske inte känner något av de 70000 barn som av sina föräldrar skickades till Sverige och Danmark för att undkomma framför allt de sovjetiska bombarna som släpptes över Helsingfors.

Tanken var att barnen bara skulle vara här en kort tid i säkerhet; många reste hem, men återkom år efter år. Många blev kvar för gott och säkert har många av oss lite äldre känt några av dessa finska krigsbarn.

Boken utgörs av brev och anteckningar som barnen skrev medan de var i Sverige.

Krigen pågick 1939–1945. Sovjetunionen angrep Finland i november 1939, det s.k. vinterkriget. 1941 bröt det s.k. fortsättningskriget ut. Tyskland stred mot Sovjetunionen i samarbete med Finland, som de lämnade 1945.

Svenska, danska och estniska soldater deltog som frivilliga på den finländska sidan.

Några av de områden Finland förlorade till Sovjetunionen har man senare fått tillbaka, men inte alla.

Visst känner vi alla till detta, men med tanke på hur omvärlden ser ut kanske det inte skadar med en påminnelse.

Margareta Tellenbach, Bjärred